

İFADELERİ ANLAMA VE YORUMLAMA YÖNTEMLERİ

1- LÂFZİ YORUM (Söz - Anlam ve Hüküm İlişkisi)

2- AMAÇSAL YORUM (TA'LİL)

A- Konulduğu Anlam Açısından Sözcükler

1-) HÂS (Özel Kavram)

Aynı ismi taşıyan şeylerin belli bir kısmını içine alan lafızdır. Has lafız, bizzat kendisi açık ve belli olduğu için, manaya delaleti kesin olup, aksine delil olmadıkça delildir. ÖRN: Ali, Veli, Ayşe, erkek-kadın, üç-on, kabile ve parti gibi kelimeler

a-)MUTLAK MUKAYYED

Mutlak; hiçbir sınırlamayla sınırlanmamış ve benzeri fazlaca bulunan bir bireyi veya şeyi gösterir; bir Boşnak, bir kitap gibi. **Mukayyet** ise, herhangi bir kayıtlı sınırlanmış bulunan ve bireyi gösterir. Müslüman bir Boşnak, Fıkıh kitabı gibi.

b-)EMİR NEHİY

Has bir kavram emir veya yasak şeklinde yahut emrî yada yasak anlamına gelen haber şeklinde ise, kelime emrolunan fiilin yapılmasını, yasaklanan fiilinde yapılmamasını gerektirir. Bunlar bağlayıcıdır.

2-) ÂMM (Genel İfadeler)

Sayılamayacak kadar çok kişileri kapsayan, lügat manası itibarıyla bu kişilerin tamamını kapsadığını gösteren ve bir tek anlamı bulunan kelimelerdir.

3-) MÜŞTEREK (Ortak Anlamli İfadeler)
Çeşitli yer, zaman ve durumlarda iki veya daha fazla anlam ifade eden kelimelerdir.

B- Anlamın Açıklığı Açısından Sözcükler

1-) ZAHİR

Kelimelerin ve cümlelerin manayı göstermesi, ifadesi açık olanlardır. Manasının anlaşılması için başka bir karineye ihtiyaç yoktur. Fakat burda söz konusu olan mana asıl maksat olmayan lafızlardır. Başka bir husus açıklanırken yeri geldiği için değinilmiş açık olan lafızlardır.

2-) NASS

Harici bir karineye ihtiyaç duyulmadan manası anlaşılan ve aynı zamanda sözkonusu manâ kendisinden asıl maksat olan lafızdır.

3-) MÜFESSER

Manası başka türlü anlaşılmayacak şekilde Şâri' tarafından açıklanmış olarak indirilen ve ne te'vil ne de tahsise ihtimali olmayan lafızdır.

4-) MUHKEM

Manaya delâleti müfesserden daha açık ve kuvvetli olan, üslubu ve ele aldığı konusu itibarıyla kesinlikle te'vil ve tahsis kabul etmeyen lafızdır.

C- Anlamın Kapallılığı Açısından Sözcükler

1-) HAFİ (Anlamı kapalı kelime)

Kendi manasına delâleti açık fakat benzeri manalara delaleti kapalı ve tartışmalı olan, bundan dolayı da araştırmaya ihtiyaç gösteren lafızlardır. Örn: "es-Sarık" (Hırsız) kelimesi yankesici ve kefen soyucuları içine alıp almadığı hususu tartışmalıdır.

2-) MÜŞKİL (anlamın anlaşılması zor kelime)

Sözlük anlamı birden çok olduğu için, cümle içerisinde hangi anlama geldiği belli olmayan ve manasının açıklığa kavuşması için diyet ve araştırmaya ihtiyaç gösteren lafızlardır. Müsterek lafızlar müşkil için örnek verilebilir. Örn: "Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç "kuru" beklerler" ayetinde "kuru" kelimesi hem hayız hem temizlik anlamlarına gelmektedir.

3-) MÜCMEL (çok kısa anlamli kelime)

Kendisinden kasdedilen hükümün ne olduğu anlaşılmayan, bu amacın ne olduğunu açıklayıcı bir karinenin de bulunmadığı lafızlardır. Mücmel de maksad ancak Şâri'nin açıklamalarıyla anlaşılır. Örn: Namaz, Zekat ve Hacı farz kılan ayetler böyledir. Bunlardan maksadın ne olduğu Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır.

4-) MÜTEŞABİH (birbirine benzer kavramlar)

Tefsir ve anlamını Allah'tan başka kimsenin anlayamayacağı veya - bir görüşe göre- rasih (ilimle derinleşmiş) alimlerin de bilebileceği lafızlardır. Örn: Bazı surelerin başında yer alan "Huruf-u Mukatta"

D- Kullanıldığı Anlam Bakımından Sözcükler

1-) HAKİKAT (Gerçek Anlam)

Konulduğu anlamda kullanılan söz demektir. 3'e ayrılır. A- Lügavî hakikat: Dilde hangi anlamda ise o anlamda kullanılan söz (örn: Yıldı, güneş) B- Şerh hakikat: Kural koyanın kasdettiği anlamdaki sözcüktür. (örn: Salât, Hac, Nikah) C- Orfî Hakikat: Halkın tümünün veya bir yere halkının yada bir meslek erbabının kelimeyi kullanırken onunla hangi anlamı (ör: Mal) kasdeyorsa o anlamda kullanılan sözcük.

2-) MECAZ

Hakikatin tam aksine gerçek anlamın kasdedilmediğini gösteren bir âlâka veya karîne den ötürü konulduğu anlamdan bir başka anlamda kullanıldığına hükmedilen lafızlardır. Örn: "Aslan oğlum"

3-) SARİH (Açık Anlam)

İster hakikat ister mecaz olsun, bir sözcüğün çok kullanılması sebebiyle manaya delaleti açıkça anlaşılıyorsa, ona "sarîh" denir. Örn: "Sattım - Aldım" demek gibi

4-) KİNAYE (Dolaylı Anlatım)

Sözün kullanılmasıyla amaçlanan anlamı hemen zihne gelivermeyen, anlamı bir an için kapalı kalan sözdür. Örn: "Ayak yolundan gelme" ifadesi

5- Anlama Delaleti Açısından Söz ve İfadeler

1-) NASSIN İBARESİNİN ANLAMI

Hükümün kelime ve terkiplerinden insanın ilk bakışta çıkardığı anlamdır. Bu anlam, Şâri'nin kasdettiğidir. Örn: "Namazı dosdoğru kılınız" (Bakara 243) ayeti Namazın farz olduğuna delalet eder. Bu kasdedilen temel anlamdır. Bu anlam için başka bir unsura ihtiyaç yoktur.

2-) NASSIN İŞARET ANLAMI

Kelamda açıkça bulunmama ile birlikte, lafzın ibare anlamının gerekli kıldığı manadır. Örn: "Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorun" (Nahl 43) ayeti açıkça olmasada bilgilerin bulunması ve onların yetiştirilmesine de işaret etmektedir.

3-) NASSIN DELÂLET (DOLAYLI) ANLAMI

Hükümün ruhu ve mantığından anlaşılan anlamdır. Hukukî hükümün kelime ve cümleleri bir illet nedeniyle her hangi bir olaya o hükümün uygulanmasını gerektirirse, aynı hükümün illeti ve nedeni bulunan diğer olaylar da o hükümün kapsamına girer. Onlara da bu hüküm uygulanır. Örn: Anne babaya "öf" deme ayeti

4-) NASSIN İKTİZA (GEREKTİRDİĞİ) ANLAMI

Sözün düzgün anlaşılması kendisine bağlı bulunduğu için kelamda takdir edilmesi gereken manadır. Örn: "eşek haramdır" ibaresinde takdir edilmesi gereken "eti" kelimesidir. Çünkü eşeğe binmek ve yük yüklemek dinen helaldir. Haram olan etini yemektir.